

Examinering in het buitenland: ruimte en regels

Van: Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering en het NCP ECVET

Gevalideerd: door Ministerie van OCW

Datum: versie 29 mei 2019

Contact: www.onderwijsenexaminering.nl, www.ecvet.nl
info@kennispuntmbo.nl ; info@ecvet.nl

Inleiding

Het komt voor dat een deel van de beroepsgerichte examinering plaats vindt in het buitenland, veelal tijdens de stage. Het resultaat van een afgelegd examen in het buitenland kan meetellen voor het behalen van een mbo-diploma door middel van het verlenen van een vrijstelling. De examencommissie kan deze vrijstelling verlenen. Zowel de eisen die voor het examen in het buitenland gelden, als de taken en verantwoordelijkheden voor examencommissie en onderwijsteam¹ zijn hetzelfde als bij de reguliere procedure in Nederland.

Net zoals bij alle examens moet de kwaliteit goed worden geborgd. De examencommissie en het team zijn hiervoor gezamenlijk aan zet. Er gelden geen andere regels dan in Nederland, maar het borgen van de kwaliteit van de examinering ter plaatse volgens de Nederlandse eisen heeft wel praktische consequenties. Denk hierbij bijvoorbeeld aan taal, context, examenlocatie, en de deskundigheid van assessoren. Deze handreiking geeft praktische handvatten voor het borgen van de kwaliteit van examinering in het buitenland.

Deze publicatie is bedoeld voor alle bekostigde en niet-bekostigde mbo-scholen die zich bezig houden met of zich oriënteren op examinering in het buitenland. Deze publicatie is voor teamleden die dit organiseren en leden van examencommissies die dit moeten borgen.

Leeswijzer

De handreiking begint met een beknopte samenvatting 'In een notendop', waarin de meest gestelde vragen worden uitgewerkt. Vervolgens beschrijven we nationale regels en kaders, en het belang van het bepalen van een eigen visie en kaders. Tenslotte werken we de taken en verantwoordelijkheden uit voor team en examencommissie, voorafgaand, tijdens en na het examen.

Deze handreiking biedt een totaalbeeld van de stappen die bij examinering horen, zowel in Nederland als in het buitenland. Dit is een bewuste keuze. De handreiking dekt daarmee het volledige proces. De specifieke aandachtspunten en tips voor het buitenland worden steeds expliciet uitgelicht.

Ter illustratie beschrijven we voorbeelden van hoe scholen omgaan met examinering in het buitenland. Deze voorbeelden dienen als inspiratie voor de eigen praktijk, en zijn niet bedoeld als voorbeeld van 'hoe het moet'. De effectiviteit en legitimiteit is immers altijd afhankelijk van de context en wijze van implementatie.

¹ Bij sommige scholen is er sprake van een stagebureau dat het onderwijs inclusief de examens in het buitenland organiseert. In dat geval kan bij 'team' ook stagebureau worden gelezen. Het gaat om de medewerkers die ervoor zorgen dat de examens op goede wijze plaatsvinden.

In een notendop

Vraag > Kan examinering in het buitenland meetellen voor het diploma?

Ja, in de vorm van een vrijstelling. De examencommissie mag dit bepalen.

Vraag > Hoe kan de examencommissie examinering in het buitenland mee laten tellen voor een diplomering?

De examencommissie moet, net zoals dat geldt voor examens in Europees Nederland, nagaan of het desbetreffende examen daadwerkelijk op de juiste wijze en onder de juiste condities is afgenomen.

Vraag > Wat staat er dan op de resultatenlijst?

Zet op de resultatenlijst een waardering (cijfer of woorden), naast het vermelden van een vrijstelling. Dit is belangrijk voor bedrijven en vervolgopleidingen.

Vraag > Hoe telt dit dan mee?

Wanneer het examen een deel van een kerntaak of deel van het instellingsexamen voor de generieke examenonderdelen betreft, dan telt het behaalde cijfer mee in de weging zoals dat in het examenplan is aangegeven.

Vraag > Wat is het verschil tussen examinering in Nederland en het verlenen van vrijstelling op basis van een examen in het buitenland?

Wat betreft kaders en regels is er geen verschil. Het onderwijsteam zorgt ervoor dat de examinering betrouwbaar, valide en transparant is – ook als deze plaatsvindt in het buitenland. De examencommissie verzekert zich ervan dat de examinering in het buitenland aan de kwaliteitseisen voldoet. Het verschil is dus juridisch: als het examen in het buitenland plaatsvindt verleent de examencommissie op basis daarvan vrijstelling. Deze werkwijze is nodig omdat de reikwijdte van de Nederlandse wet beperkt is tot het Europees Nederlands grondgebied. Wat ook verschillend kan zijn, zijn maatregelen die het team treft om te zorgen dat het examen op juiste wijze en onder de juiste examencondities wordt uitgevoerd en de wijze waarop de examencommissie dit toetst. Tenslotte zijn de context en omgeving mogelijk anders wanneer er in het buitenland geëxamineerd wordt. Ook kan het zijn dat er een andere taal in het spel is.

Vraag > Wat moet dan precies geborgd worden?

In feite dus precies wat onder 'normale omstandigheden' ook geborgd moet worden. Bij examinering in het buitenland zijn er enkele zaken die speciale aandacht verdienen, die in deze handreiking verder uitgewerkt worden, te weten:

- Eigen keuzes: visie op vrijstelling door examinering in het buitenland
- Partnerschap: juist op afstand is het van belang om elkaar goed te kennen en te vertrouwen
- Communicatie: stel veilig dat iedereen hetzelfde bedoelt en begrijpt
- Context en taal: stel vast wat de invloed is van de verschillen in context (bedrijf, gebruiken)

Vraag > Hoe zit het met examens op de BES-eilanden of ambassades?

Ook ambassades gelden als buitenland, omdat deze behoren tot het grondgebied van het betreffende gastland. Aangezien de Wet educatie en beroepsonderwijs alleen van kracht is voor Europees Nederland, wordt Caribisch Nederland (de BES-eilanden) tevens gezien als buitenland.

Handreiking

Examinering in het buitenland

Samenspel tussen examencommissie en onderwijsteam

Inhoudsopgave

1. Regels en ruimte bij examinering in het buitenland	4
2. Eigen visie op examinering in het buitenland	5
3. Taken en verantwoordelijkheden	6
3.1 Taken en verantwoordelijkheden van het onderwijsteam	6
3.1.1 Overkoepelende maatregelen of randvoorwaardelijkheden	6
3.1.2 Maatregelen voorafgaand aan het examen afgelegd in het buitenland	10
3.1.3 Maatregelen 'tijdens' het examen afgelegd in het buitenland	13
3.1.4 Maatregelen na afloop van het examen afgelegd in het buitenland	14
3.2 Taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie	14
3.2.1 In gesprek voorafgaand aan het examen	15
3.2.2 Monitoren tijdens het examen	15
3.2.3 Controleren en evalueren na afloop van het examen	15

1. Regels en ruimte bij examinering in het buitenland

Regels en kaders

Als een student de resultaten van examens die behaald zijn in het buitenland wil laten meetellen voor het behalen van een mbo-diploma, moet de examencommissie van de mbo-school in Nederland eerst nagaan of het afgelegde examen een vrijstelling oplevert. De eisen hieraan verschillen niet van een examen dat in Nederland is afgelegd. Zowel het team als de examencommissie heeft precies dezelfde taken en verantwoordelijkheden als in het regulier proces. Deze staan beschreven in de Wet op educatie en beroepsonderwijs (WEB) en worden in deze handreiking geconcretiseerd, waarbij daarnaast zaken die in het buitenland bijzondere aandacht vragen extra worden uitgelicht.

De examencommissie gaat dus na of het desbetreffende examen daadwerkelijk op de juiste wijze en onder de juiste condities is afgenomen. Het is onvoldoende als een mbo-school alleen afspraken maakt met het bedrijf of de instelling waar het examen wordt afgenomen. Het team is uiteindelijk verantwoordelijk voor het examen dat een vrijstelling oplevert, zowel qua inhoud als condities waaronder het is afgenomen en dat het voldoet aan de eisen die de Nederlandse wet- en regelgeving aan het examen stelt. De examencommissie is ervoor verantwoordelijk dat ze zeker weten dat de behaalde resultaten gebaseerd zijn op een valide, betrouwbare, transparante 'meting', voordat zij overgaan tot het verlenen van een vrijstelling.

Waardering op de resultatenlijst

Op de resultatenlijst mag, naast het vermelden van een vrijstelling, ook een waardering (cijfer of in woorden) staan.

Veelal wordt bij het verlenen van een vrijstelling - voor een hele kerntaak - slechts het woord 'vrijstelling' of 'V' op de resultatenlijst vermeld. Dit kan voor de student nadelige gevolgen hebben, bijvoorbeeld voor doorstroom naar het hbo, en het doet ook geen recht aan de geleverde inspanning. Daarom zal OCW de Regeling modeldiploma mbo zo wijzigen dat naast de vermelding van de vrijstelling ook een resultaat voor de gehele kerntaak op een logische plek *kan* worden vermeld op de resultatenlijst. Een buitenlandervaring wordt gezien als een toegevoegde waarde, en kan op deze wijze ook als zodanig erkend worden.

NB Stel dat het examen dat in het buitenland heeft plaatsgevonden een deel van een kerntaak of deel van het instellingsexamen voor de generieke examenonderdelen betreft, dan telt de behaalde waardering mee in de weging zoals dat in het examenplan is aangegeven. Echter, het is dan niet verplicht om de waardering voor het in het buitenland behaalde resultaat op te nemen op de resultatenlijst. Dit mag echter wel, als aanvullende informatie.

2. Eigen visie op examinering in het buitenland

Ook voor examinering in het buitenland geldt dat het voor de mbo-school loont hier een gedragen visie voor te bepalen. Een visie biedt kaders en houvast om examens af te nemen en te beoordelen, en maakt beslissingen minder situationeel bepaald en meer uniform. De keuze om wel of niet in het buitenland te examineren is vaak een afweging van kosten en baten. Als een bepaalde situatie past binnen de visie, kan het verantwoord worden nèt iets meer te investeren om examinering in het buitenland mogelijk te maken. Of juist, als het buiten de kaders valt, is het verdedigbaar ervan af te zien.

Bij het bepalen van een visie is het belangrijk dat alle belanghebbenden binnen de school, zoals team, examencommissie, management, betrokkenen bij buitenlandstage (iBPV) en eventueel de student betrokken zijn en een gezamenlijk, gedragen beeld hebben.

Voor het bepalen van deze visie en kaders, kan een school de volgende vragen beantwoorden, in afstemming met de juiste vertegenwoordiging vanuit de verschillende belanghebbenden:

- Waarom wil de school/het team inzetten op examinering in het buitenland? Is dit de visie van het team of overstijgend?
- Waarom is dit voor de school belangrijk? Wat is de meerwaarde voor de student en eventueel het bedrijfsleven, vervolgonderwijs, maatschappij en/of de school zelf?
- Wil de school dit voor iedere student mogelijk maken en voor elke opleiding of juist niet?
- En als de school dit niet voor elke student of opleiding wil, waarom zou het specifiek voor een bepaalde opleiding (wél) van meerwaarde kunnen zijn (ten opzichte van extra regelwerk)?
- Wat zijn criteria en voorwaarden voor het succesvol afleggen van dit examen óf juist omstandigheden waaronder dit absoluut niet mag? Wanneer is het een goede examenlocatie?
- Op welk niveau van het kwalificatiedossier kan er worden vrijgesteld? (kerntaak, werkproces of nog kleiner)?

Formuleer op basis hiervan duidelijke uitgangspunten, maak duidelijke keuzes en onderbouw deze. Het formuleren van een visie kan zowel top-down als bottom-up gebeuren, maar belangrijk is draagvlak. Van belang is dat deze visie en kaders van docent tot college van bestuur gedragen én uitgedragen worden. Organiseer daarvoor bijvoorbeeld gesprekken en bijeenkomsten met belanghebbenden in de school en eventueel daarbuiten. Zorg voor het delen van de uitgangspunten en beschikbare informatie.

“Albeda wil stimuleren dat studenten zich ontwikkelen, onder meer door naar het buitenland te gaan. Het college van bestuur heeft besloten dat we onderwijs en examinering in het buitenland blijven verzorgen onder de juiste omstandigheden, zoals we gewend zijn. We zien dit als reguliere onderwijs- en examineringsactiviteiten. De activiteiten zijn onderdelen van onze reguliere trajecten, zoals de onderdelen die in Nederland worden uitgevoerd, dat ook zijn.”

Bron: Notitie Internationalisering januari 2018

3. Taken en verantwoordelijkheden

Bij examinering in het buitenland is een goed samenspel tussen 'zorgen voor' door het team en 'borgen van' door de examencommissie de kwaliteit van examens van belang. De examencommissie kan alleen vrijstelling verlenen als aan 'de kwaliteitseisen' voldaan is. Het is de verantwoordelijkheid van het team om aan die kwaliteitseisen te voldoen. Overleg en afstemming hierover voorafgaand aan de examinering in het buitenland tussen team en de examencommissie, kan teleurstelling bij de student achteraf voorkomen.

Het schema op de volgende pagina geeft een overzicht van de beoogde taakverdeling en aandachtsgebieden, waarbij de gele gebieden specifiek voor examinering in het buitenland gelde. In de daarop volgende pagina's volgt een uitwerking hiervan.

3.1 Taken en verantwoordelijkheden van het onderwijsteam

Het team treft maatregelen om er voor te **zorgen** dat de examinering in het buitenland dusdanig is ingericht (instrumenten, mensen, processen, setting) dat het resultaat van het examen een vrijstelling kan opleveren voor diplomering. Deze maatregelen vanuit het team worden hieronder uitgewerkt.

3.1.1 Overkoepelende maatregelen of randvoorwaardelijkheden

Visie

Zorg voor een heldere visie en uitgangspunten op examineren in het buitenland en zorg dat deze bekend en gedragen zijn. Controleer of alle betrokkenen en belanghebbenden goed op de hoogte zijn.

Risico's en maatregelen vooraf in kaart

Breng risico's en maatregelen vooraf in kaart met betrekking tot instrumenten, mensen, processen en setting. Stel bijvoorbeeld vragen als:

- Instrumenten: Welke type examen wordt 'regulier' ingezet? Is het haalbaar en uitvoerbaar dit examen ook in het buitenland in te zetten?
- Mensen: Wie is er vanuit de school betrokken bij het examen in het buitenland (vanuit het team, vanuit de examencommissie, anderen)? Wie is waarvoor verantwoordelijk? Hoe worden zij geïnformeerd?
- Processen: Welke minimale voorwaarden worden gesteld aan de examenafname?
- Setting: Met welke buitenlandse partners wordt samengewerkt (school/leerbedrijf)? Welke rol hebben zij in de uitvoering van het examen?

Bedenk op deze onderwerpen waar eventuele risico's zitten en welke maatregelen getroffen moeten worden om de risico's te elimineren of (deels) vooraf te ondervangen. Bedenk ook wat nodig is als deze risico's zich tijdens de uitvoering voordoen.

VISIE OP EXAMINERING IN HET BUITENLAND

EXAMENCOMMISSIE

In gesprek voorafgaand aan het examen

Monitoren tijdens het examen

Controleren en evalueren na afloop van het examen

TEAM

Randvoorwaardelijke maatregelen

Maatregelen voorafgaand aan het examen

Maatregelen tijdens het examen

Maatregelen na afloop

Visie

Methodemix/spreiding risico's

'Aanwezig' zijn

Check op correcte afname
(procedure en processen)

Risico's en maatregelen in kaart

Keuze voor examenvorm

Check examenlocatie

Beoordelaars (evalueren met
beoordeling)

Partnerschap en vertrouwen

Validiteit van het
exameninstrument

Check beoordelaars

Goede en heldere afspraken met
partner buitenland

Check examencondities vooraf

Aandacht voor context en taal

Goede voorbereiding van/voor/
door beoordelaars

BUITENLAND

Partnerschap en vertrouwen

Zorg voor partnerschap en vertrouwen. Natuurlijk is dit ook van belang voor examinering in de beroepspraktijk in Nederland, maar als studenten in het buitenland examen doen, is het van belang een goede relatie te hebben met partners in het buitenland en goed te weten wat daar mogelijk is. Partnerschap is van cruciaal belang, omdat de examinering in meer of mindere mate in handen is van mensen die zich op afstand bevinden.

Het is een uitdaging om voldoende grip en zicht te hebben op de kwaliteit. Het team moet een goed beeld hebben van de mogelijkheden van de examenlocatie in het buitenland en de deskundigheid en onafhankelijkheid van de mensen die bij de afname betrokken zijn. Een buitenlandse partner kan dan ook een partnerschool zijn, die de betreffende bedrijven voldoende kent. Dat is belangrijk om erop te kunnen vertrouwen dat het desbetreffende examen daadwerkelijk op de juiste wijze en onder de juiste condities kan worden afgenomen.

ROC Friese Poort

Bij ROC Friese Poort Sneek wordt de opleiding aangeboden voor Manager/Ondernemer horeca en de tweetalig International Hospitality Studies (IHS). De studenten gaan uiteindelijk werken in een internationale context waarin zij veel contact hebben met (internationale) gasten en collega's. Om deze internationale context te ondersteunen wordt studenten van ROC Friese Poort de mogelijkheid geboden om in het buitenland examen te doen. ROC Friese Poort doet dat in de landen België, Duitsland, Zweden en Engeland. De docenten daar hebben zelf ruime ervaring met het onderwijs en het werk ter plaatse.

Om deze examinering op een goede manier mogelijk te maken, zijn er hele duidelijke regels en richtlijnen afgesproken tussen het onderwijsteam en de examencommissie. Er is een protocol opgesteld tussen examencommissie en onderwijskundige, waarin onder meer een 'aanvraag vrijstellingsformulier' is opgenomen en er is een vaste lijst (groep) van bedrijven waar enkel mag worden geëxamineerd. De betrokken collega's kennen deze bedrijven goed. De bedrijven worden vooraf gecontroleerd of het examen daar kan plaatsvinden, daarna worden de bedrijven bezocht en geïnformeerd over het examen.

Vanuit het team werken de collega's allemaal volgens het afgesproken protocol. Dit start met het invullen van het aanvraag vrijstellingsformulier door de opleidingsmanager, student en de examencommissie. De student gaat 18-20 weken op stage en wordt in de tussentijd 2 keer vanuit school bezocht door de begeleidend docent. In week 6-8 komt iemand van school langs om met bedrijf en student de examenprocedure door te spreken. Dan worden ook de beoordelingsformulieren overhandigd aan het bedrijf en doorgenomen. Halverwege de tweede periode van de stage wordt de student beoordeeld door de beoordelaar uit het bedrijf. Vervolgens is er in deze periode een panelgesprek tussen student, beoordelaar, (soms ook afdelingsmanager) en de begeleider van school. Ook wordt dan bewijsmateriaal bekeken en beoordeeld.

Steekproefsgewijs bezoekt iemand van het team de studenten in de examenperiode om de examencondities te controleren. Als de beoordeling gereed is, wordt deze door de begeleidend docent met alle bewijzen en het ondertekende vrijstellingsformulier aangeleverd bij de examencommissie. Als er vanuit de examencommissie vragen zijn over het verloop, kan zij altijd terecht bij de betrokken collega's uit het team.

Afstemming en afspraken met partner

Zorg voor goede afstemming en heldere afspraken met de partner in het buitenland. Goede afspraken zijn zowel bij grote als kleine partners van belang. Wát vervolgens over borgende maatregelen wordt afgesproken, kan per bedrijf verschillen afhankelijk van de mogelijkheden.

Bij het maken van afspraken kun je denken aan:

- Wat verstaat de buitenlandse partner onder examinering in de beroepspraktijk? Is daar hetzelfde beeld bij? Spreek dit uit en leg dit vast.
- Ditzelfde geldt voor examinering met behulp van een portfolio. Bij een portfolio is het van belang duidelijke richtlijnen op te stellen voor de benodigde bewijzen en de totstandkoming daarvan, met specifieke aandacht voor de scheiding tussen leren en examineren.
- Wat wordt er beoordeeld?
 - Wat houdt het examen in volgens de Nederlandse regels en/of de specifieke regels van de school?
 - Welke kerntaken en werkprocessen zijn in het examen opgenomen? Creëer een gezamenlijk beeld over de (complexiteit van de) werkprocessen die geëxamineerd worden. In het buitenland kunnen werkzaamheden van een ander niveau zijn, dan het beoogde niveau van het kwalificatiedossier en het examen. Een heldere beschrijving van leeruitkomsten kan hierbij behulpzaam zijn.
 - Wat wordt er verwacht van de examensetting?
- Hoe wordt één en ander beoordeeld?
 - Wat wordt daarin verwacht van de buitenlandse partner en wat doet de school zelf in de uitvoering van het examen?
 - Welke deskundigheid wordt verwacht van de beoordelaar?
 - Met welk exameninstrument moet de beoordelaar werken?
 - Hoe kan de beoordelaar daar kennis van nemen?
 - Wat moet er worden bijgehouden of ingevuld om het examen voor de examencommissie 'navolgbaar' te maken? Bijvoorbeeld proces-verbaal, evaluatiegesprek (criteriumgericht interview), evaluatieformulieren.

Binnen het Europese programma ECVET zijn nuttige hulpmiddelen ontwikkeld om concreter invulling te geven aan afspraken met buitenlandse partners. ECVET is bedoeld om het herkennen en erkennen van behaalde leeruitkomsten en de overdracht hiervan te vergemakkelijken. Meer informatie, inspiratie, formats, documenten en voorbeelden zijn te vinden op www.ecvettoolkit.eu. Deze website bevat alle stappen van kwaliteitsborging van stages in het buitenland, van voorbereiding (opbouwen van duurzame partnerschappen tot afronding (examen)).

Voorbeelden:

Leeruitkomst (Learning Outcome): Een beschrijving van wat een lerende weet, begrijpt en in staat is om te doen, betreffende een specifiek proces. Vaak omschreven in termen van kennis, vaardigheden en competenties.

Leerovereenkomst (Learning Agreement): Een document waarin voor een individuele persoon de voorwaarden van een specifieke mobiliteitsperiode worden beschreven; Het beschrijft welke leeruitkomsten behaald worden, en op welke wijze deze zullen worden beoordeeld, gevalideerd en erkend.

Memorandum of Understanding: Een vrijwillige overeenkomst tussen partijen (bijvoorbeeld scholen en werkgevers) waarin het raamwerk wordt geschetst voor het meenemen en stapelen van leeruitkomsten. Het memorandum formaliseert de relatie door wederzijdse acceptatie van de status en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen en de gebruikte procedures. In het memorandum worden plannen, verantwoordelijkheden en werkwijzen beschreven.

Personal Transcript: Een document waarin voor een individuele persoon de behaalde leeruitkomsten staan beschreven. Het document is ondertekend (of uitgegeven) door de partij die de leeruitkomsten heeft geëxamineerd.

Context en taal

Bij partnerschap is er veel aandacht voor communicatie in het algemeen. In aanvulling daarop is het van belang om aandacht te hebben voor context en taal. Taal beïnvloedt de beoordeling. Het is belangrijk dat de belanghebbenden dit scherp hebben. Waar het om gaat, is dat goed gekeken moet worden of de werkprocessen die men in het buitenland wil examineren ook op juiste niveau geoefend én geëxamineerd kunnen worden. Met technische werkprocessen is dat heel goed denkbaar. Met meer communicatieve en of bijvoorbeeld leidinggevende werkprocessen is dit de vraag. Want hier speelt het communicatie aspect vanuit de student. Met gebrekkige taalbeheersing zal de uitoefening van de werkprocessen die talige componenten kennen, niet altijd optimaal zijn.

Vergeet ook de culturaspecten niet. De context wordt bepaald door culturele aspecten: wat is bijvoorbeeld de positie van een stagiaire in het betreffende land of het betreffende bedrijf? In hoeverre kent het bedrijfsleven stagiaires die leren in plaats van oriënteren in hun eigen systeem? Het is dus van belang breder te kijken. Niet alleen het herkennen van een werkproces in een bedrijf, maar ook het herkennen van, en kritisch zijn op, mogelijke belemmeringen voor een optimale examensituatie.

Gilde Opleidingen, sector Economie

Als een examen in het buitenland wordt afgenomen, dan is de vraag of ook alles in het Engels opgeleverd kan worden? Een voorbeeld hiervan is een marketingplan maken, binnen de sector Economie. Het maken van een plan in het Engels is een totaal andere complexiteit dan een plan in het Nederlands. Hiervoor heeft Gilde Opleidingen de volgende oplossing bedacht: laat de student het plan in het Nederlands maken en laat ze hierover in het Engels een presentatie geven aan het bedrijf. De school kijkt mee en beoordeelt dit plan inhoudelijk (stap voor stap) alvorens de student verder gaat met het volgende werkproces.

3.1.2 Maatregelen voorafgaand aan het examen afgelegd in het buitenland

Examenplan

Bij het maken van het examenplan kunnen verschillende keuzes gemaakt worden (examenmix/spreiding van risico's). Het examenplan geeft per kwalificatie een overzicht van de examenonderdelen en examens die een mbo-school inzet voor de examinering. Het examenplan geeft inzicht in de examenmix, de wijze van examineren en de onderdelen die een student met een voldoende moet afsluiten voor diplomering. In het examenplan staat ook in welke omgeving (mbo-school of beroepspraktijk) de examens plaatsvinden. Kijk kritisch naar de wijze waarop de school deze

onderdelen 'regulier' examineert en naar de praktische haalbaarheid en uitvoerbaarheid van deze examens in het buitenland.

Exameninstrument en examenvormen

Bij het ontwikkelen en/of inkopen van het exameninstrument kunnen diverse keuzes gemaakt worden. Niet voor iedere examenvorm is het logisch om deze ook in het buitenland in te zetten. Zo is het voor een theorie-examen eenvoudiger om deze in Nederland af te nemen, omdat je daar waarschijnlijk meer grip hebt op de examencondities en processen. Een proeve van bekwaamheid of portfolio-examen ligt meer voor de hand om ook in het buitenland in te zetten. Bij een portfolio-examen worden bewijzen vaak achteraf beoordeeld. Deze worden verzameld in het buitenland. Voor zowel de proeve als het portfolio-examen is het voor de examencommissie vaak een uitdaging goed te borgen dat de beoordeling of benodigde bewijzen onder de vereiste omstandigheden tot stand zijn gekomen. Het is aan het onderwijsteam om in samenspraak met de examencommissies hiervoor passende maatregelen te treffen.

Validering van exameninstrumenten

Het in te zetten exameninstrument moet voldoen aan de drie routes voor valide exameninstrumenten. Wordt er gebruik gemaakt van een bestaand, aangepast of nieuw te maken examen? Wat betekent dit voor de stappen die moeten worden doorlopen in het kader van de drie routes voor een valide exameninstrument? Er zijn drie mogelijkheden:

- Route 1: Bestaand examen ongewijzigd inzetten: Wanneer er gebruik wordt gemaakt van een Nederlandstalige beoordelaar en het examen past in de buitenlandse context is het examen gebruiksklaar.
- Route 2: Bestaand examen aanpassen: Als er een anderstalige beoordelaar wordt ingezet is er een vertaling nodig. Ook is het mogelijk dat het exameninstrument aan de buitenlandse context moet worden aangepast. Daarbij is het van belang om bij aanpassing en vertaling eventuele consequenties voor context en niveau in het oog te houden en de stappen te volgen rondom de drie routes voor een valide exameninstrument. De leverancier kan het bestaande examen aanpassen .
- Route 3: Inzet buitenlands examen: deze moet ook aan de kwaliteitseisen voldoen en aan de afspraken voor valide exameninstrumenten. Het is daarbij voor te stellen dat de examencommissie – via route 2 - vaststelt of het buitenlandse examen aan de eisen voldoet.

Check examencondities

Zorg voor de juiste examencondities én check deze condities vooraf. Bedrijven zijn heel divers in omvang, expertise en werkprocessen. Stel samen vast aan welke eisen de examenopdracht minimaal moet voldoen en aan welke eisen een examenlocatie minimaal moet voldoen. Controleer daarbij de afdnamecondities die zijn verwoord in het exameninstrument. Kan de betreffende locatie daaraan voldoen? Om er zeker van te zijn dat de examenlocatie voldoet aan alle vereisten kan ook in het buitenland de 'Checklist examensetting en afdnamecondities' gebruikt worden. Daarbij worden de eerste vragen uit dit document ingevuld, voorafgaand aan het examenmoment. Er zijn ook scholen die voor de buitenlandse situatie eigen checklists ontwikkelen (zie voorbeeld volgende pagina).

Netwerk Zon*: Checklist examensetting en afnamecondities examineren in het buitenland

Aan de betrokken BPV docenten wordt gevraagd om de checklist examencondities af te nemen, bijvoorbeeld tijdens het beginesprek of een tussenevaluatie.

Gegevens BPV-instelling	Naam: Adres: Land:		
Gegevens contactpersoon BPV-instellingen	Naam: Mailadres:		
Gegevens coördinator check	Naam: Mailadres: Organisatie:		
Gegevens Stage afdeling		Naam afdeling:	
Checkpunten	Ja/ nee/ n.v.t.	Toelichting / ondernomen actie	
Indien van toepassing: er is voorafgaand aan het examen afstemming geweest tussen school en BPV-plaats waar het examen plaatsvindt.			
De examinerator is vakinhoudelijk deskundig betreffende het te beoordelen gedrag: heeft kennis van de werksetting en inhoud van het beroep en functioneert op hetzelfde niveau of hoger.			
De examinerator heeft duidelijk wat de inhoud van de examens is, wat de beoordelingscriteria zijn en wanneer sprake is van onvoldoende, voldoende, goed.			
De examinerator is op de hoogte van zijn/haar rol en taken tijdens de beoordeling van examens en beschikt over de hierbij horende assessmentvaardigheden.			
De examinerator heeft duidelijk onder welke omstandigheden het examen plaats moet vinden en welke randvoorwaarden hiervoor geregeld moeten worden.(o.a. complexiteit van de zorg- situatie, examenplanning).			
De examensetting voldoet aan onderstaande eisen, zodat de student de examenopdracht adequaat kan uitvoeren en de examinerator het gedrag adequaat kan beoordelen: ☐ is vooraf bekend bij alle betrokkenen ☐ past bij de inhoud en het niveau van het werkproces dat geëxamineerd wordt ☐ er doen zich voldoende representatieve beroeps- situaties voor ☐ er zijn de benodigde technische hulpmiddelen en andere faciliteiten aanwezig			
Vaststelling check: Akkoord / Niet-akkoord	Datum check:	Handtekening BPV-inst.:	Handtekening coörd.

* Netwerk Zon, samenwerkingsverband ROC Menso Alting, Alfa-college, Drenthecollege en Noorderpoort.

Vorbereiding beoordelaars

Zorg voor een goede voorbereiding van/door beoordelaars (en andere betrokkenen). Bepaal welke rollen en taken er zijn bij het organiseren, uitvoeren en beoordelen van het examen en beleg deze taken. Hierbij kan je de [Examentaak mbo 'Afnemen en Beoordelen'](#) gebruiken.

Onafhankelijke beoordeling

Streef naar een onafhankelijke en objectieve beoordeling, ook bij afname in het buitenland. Worden eigen beoordelaars ingezet of juist mensen uit het buitenland? Denk aan combinaties van beoordelaars bij beoordeling van verschillende aspecten (verschillende blikken op één student)? Realiseer waar mogelijk de inzet van diverse beoordelaars in de beoordeling van een student.

Deskundige beoordeling

Zorg vóór het examen dat de deskundigheid van de beoordelaar voldoende in beeld is. Werk waar nodig aan de inhoudelijke en didactische deskundigheid van de beoordelaars, voordat iemand een examen afneemt. Bouw een goed dossier op van de deskundigheid van beoordelaars. Houd bijvoorbeeld het aantal jaren ervaring bij en verzamel certificaten of andere bewijzen van bekwaamheid. Zo mogelijk, beoordeel hen ook en stimuleer hun ontwikkeling als beoordelaar.

Informeren student

Zorg dat de student goede informatie krijgt en zich goed kan voorbereiden. Zorg voor toegankelijke informatie voor de studenten over hoe de examinering in het buitenland eruit ziet en welke afspraken daarbij van toepassing zijn. Geef ook duidelijk aan wie wat regelt, zodat de student weet waar hij terecht kan bij vragen.

3.1.3 Maatregelen 'tijdens' het examen afgelegd in het buitenland

'Aanwezig' zijn

Bij het afnemen en beoordelen van het examen – ook in het buitenland – zijn er verschillende manieren om invloed te hebben op de kwaliteit van de afname en beoordeling: wat doet de school zelf (en hoe uitgebreid is deze rol) of wat wordt uitbesteed? Het is zeker voor het buitenland niet altijd haalbaar om zelf uitgebreid betrokken te zijn bij de uitvoering van het examen. Wellicht kunnen skype, filmopnamen, of andere technieken hier een uitkomst bieden: wel erbij, maar niet fysiek. Dit 'aanwezig' zijn kan het doel dienen de examenprocessen te controleren óf mede te beoordelen. Voor 'examinering in het buitenland' verandert er in feite niets: het examen zelf vindt nog steeds plaats in het buitenland, dus kan alleen voor vrijstelling in aanmerking komen.

Check op de examenlocatie

Om er ook tijdens afname en beoordeling zeker van te zijn dat de examenlocatie voldoet aan alle vereisten kan ook in het buitenland de ['Checklist examensetting en afnamecondities'](#) gebruikt worden. Daarbij is al een deel van dit document ingevuld voorafgaand aan het examenmoment. En na afloop van het examen vult de beoordelaar de resterende vragen in. Doet de opleiding zelf deze check, dan vult de school ook zelf deze checklist in, eventueel in overleg met de betrokken partijen (bedrijf, beoordelaar). Mocht het om een anderstalige organisator gaan (bijvoorbeeld buitenlandse partnerschool of leerbedrijf organiseert het examen), dan is het van belang om de betreffende checklist te vertalen.

Bij examinering in het buitenland is het sterk aan te raden om een ingevulde checklist toe te voegen aan het examendossier. De school is altijd eindverantwoordelijk voor een goede afname. Mocht uit de ingevulde checklist blijken dat er bepaalde zaken op de examenlocatie niet op orde waren, dan is het van belang de student en de organisator te informeren over eventuele consequenties hiervan.

Check beoordelaar(s)

Controleer ook tijdens de afname en beoordeling de kwaliteit van de beoordelaars. Dit kan het team doen door steekproefsgewijs de beoordeling te volgen (bijvoorbeeld met een schaduwbeoordelaar of zelf als tweede beoordelaar). Voeg deze toe aan het dossier.

3.1.4 Maatregelen na afloop van het examen afgelegd in het buitenland

Check op correcte afname (procedures en processen)

Om na het examen zicht en grip te houden op de examinering, dat de procedures zijn gevolgd en de beoordelingsinstrumenten correct zijn ingezet, kan het team de volgende maatregelen treffen:

- Controleer de resultaten en de onderbouwing van het examen.
- Verzamel andere schriftelijke informatie, gebruik bijvoorbeeld informatie uit processen-verbaal opgesteld door de beoordelaar(s), logboeken van studenten of checklists van de examensetting.
- Vraag de gevolgde werkwijze na bij de student. Controleer of de procedures juist gehanteerd zijn.
- Analyseer de beschikbare gegevens en stel vast of het oordeel op juiste gronden tot stand is gekomen. Deze informatie kan gebruikt worden om gemaakte keuzes met betrekking tot het examen te verantwoorden.

Evaluatie met beoordelaar(s)

Evalueer met de beoordelaar hoe het examen is verlopen. Vraag de gevolgde werkwijze na bij beoordelaar(s). Controleer of de procedures juist gehanteerd zijn. Het is ook mogelijk om beoordelaars van elkaar te laten leren. Door uit te wisselen, wordt uiteindelijk het beeld meer gelijk en dus betrouwbaarder. Ervaring uitwisselen tussen beoordelaars verhoogt hun kwaliteit. Er kan ook geëvalueerd worden aan de hand van casuïstiek.

3.2 Taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie

De *examencommissie* verzekert zich ervan dat het examen(afname) van dusdanige kwaliteit was dat het resultaat ervan kan meetellen voor het behalen van het diploma, via het verlenen van een vrijstelling (*borgen*). De examencommissie dient ervoor in te staan dat het examen op de juiste wijze en onder de juiste condities is afgenomen, óók als het gaat om examens afgelegd in het buitenland.

De te nemen acties van de examencommissie in het kader van de borging hangen samen met de acties die het team al onderneemt om ervoor te zorgen dat het examen dusdanig is ingericht (instrumenten, mensen, processen, setting) dat het resultaat van het examen een vrijstelling oplevert voor diplomering. Goede communicatie tussen team en examencommissie kan hier een efficiëncyslag opleveren met betrekking tot kwaliteitsborging. Dit hoeft namelijk niet dubbelop.

Voor de processen rondom de borging van examinering biedt de [Procesarchitectuur Examinering](#) (PE) nuttige handvatten. De PE is ingericht volgens de PDCA-cyclus. Deze stappen kunnen bij een buitenland-examen eveneens gevolgd worden. Het gaat erom dat de examencommissie, ook voor

gevallen in het buitenland antwoord heeft op deze vraagstukken, ofwel, uit kan leggen welke keuzes zij maakt met betrekking tot borging en evaluatie en hoe zij dat daadwerkelijk doet. De genoemde stappen zijn niet allemaal wettelijke taken van de examencommissie, het zijn vooral voorbeelden hoe de examencommissie zou kunnen handelen.

3.2.1 In gesprek voorafgaand aan het examen

Het is het raadzaam om bij examinering in het buitenland op basis van de inhoud van het beoogde uitvoeringsplan met het verantwoordelijke team een gesprek te voeren over eventuele risico's en de maatregelen die in dit kader getroffen kunnen óf moeten worden. Het is vervolgens aan het team om te zorgen dat deze risico's zoveel mogelijk worden weggenomen en maatregelen worden getroffen.

3.2.2 Monitoren tijdens het examen

Hoe wil de examencommissie zicht houden op de afname en beoordeling? Overweeg het steekproefsgewijs bijwonen van examens op basis van een checklist (zie PE) en stem daarbij goed af wat het team al onderneemt. Dit kan bijvoorbeeld door middel van:

- Zelf fysiek aanwezig zijn
- Lokaal iemand inschakelen om aanwezig te zijn en te laten rapporteren
- Video, telefoon of Skype

3.2.3 Controleren en evalueren na afloop van het examen

Bij de borging is de hoofdvraag: voldoet de kwaliteit van de examinering zoals deze in het buitenland heeft plaatsgevonden aan de in- en externe kwaliteitseisen en –doelen die vooraf zijn gesteld? Om hier antwoord op te krijgen, verzamelt en analyseert de examencommissie informatie over de wijze waarop het examen is afgenomen en is verlopen. Denk hier bij aan informatie zoals:

- Input vanuit het team over de wijze waarop de afname en beoordeling in de praktijk verlopen zijn.
- Input vanuit het team over gemaakte keuzes en onderbouwing daarvan.
- Input vanuit het team over de getroffen maatregelen.
- Check van beoordelingsformulieren - steekproefsgewijs - waarop onderbouwing van het oordeel van beoordelaars staat. Op basis van een checklist, denk aan: steekhoudendheid, relevantie, volledigheid, objectiviteit et cetera.
- Check van proces-verbaal.
- Uitkomsten van evaluaties d.m.v. enquête of gesprekken met studenten en/of beoordelaars over het verloop van het examen.

Op basis van deze gegevens kan de examencommissie onderbouwd vrijstelling geven en eventueel verbeterpunten opstellen

Da Vinci College - Sector Zorg en Welzijn – APK door de examencommissie

Examens worden afgenomen in een ziekenhuis in Spanje waar Nederlandse studenten stagelopen. Er wordt gebruik gemaakt van een Nederlandse bemiddelaar voor het plaatsen van de studenten, Estudiantes Costa Blanca. Zij leveren ook erkende assessoren. Eén beoordelaar vanuit de school en één beoordelaar vanuit de bemiddelaar nemen het examen af (beiden Nederlandse beoordelaars).

In algemene zin is de examencommissie betrokken bij examinering in het buitenland en wordt er vooraf goed afgestemd over welke examens wel of niet in het buitenland kunnen worden afgelegd en op welke manier. Zo is het examen verpleegtechnisch handelen (Werkproces B1-K1-W5) goed uitvoerbaar in het buitenland. Daar mag de stagiair in Spanje zelfs meer handelingen uitvoeren dan in Nederland is toegestaan. Daarentegen heerst in Spanje een veel minder open feedbackcultuur. Dus als het gaat om het examen kwaliteitszorg (Werkproces B1-K2-W3), dan worden verbetervoorstellen van studenten ten aanzien van werkprocessen in Spaanse ziekenhuizen niet zo goed gewaardeerd. Deze examens kun je daarom beter in Nederland examineren.

Om de kwaliteit door de examencommissie te borgen wordt er steekproefsgewijs (4 keer per jaar) door de examencommissie een zogenaamd “APK” afgenomen. Dit is een steekproef om te borgen dat het examen en op de correcte wijze wordt afgenomen en dat de beoordelaars goed beoordelen. Er zijn hiervoor speciale APK - assessoren opgeleid. De assessor beoordeelt via een methodische en systematische aanpak: de VROEG-WACKER methode. Deze methode biedt structuur aan het beoordelen. VROEG geeft structuur aan voorbereiding op de examinering, WACKER aan de uitvoering. Dit gebeurt aan de hand van een vastgesteld formulier. Aanvullend op deze methode wordt beoordeeld of de examenafname valide was, of dit onder de juiste examencondities heeft plaatsgevonden en of de beoordelaars onafhankelijk hebben gehandeld.

Colofon

Deze handreiking is tot stand gekomen met medewerking van Ministerie van OCW, SBB, Nuffic, MBO Raad, Erasmus+ en NCP ECVET. Daarnaast zijn in het traject op verschillende manieren experts uit mbo-scholen betrokken om input te geven op de inhoud van deze handreiking, via bijeenkomsten, workshops en presentaties.